

ОСОБЛИВОСТІ ВСТУПУ В АСПРАНТУРУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Філіпович М. Б.

*кандидат історичних наук, доцент
м. Луцьк, Україна*

Війна у країні змушує здійснювати екстрену перебудову всієї економіки, і виключень у даній ситуації не має. Тому і система освіти та підготовки наукових кадрів зазнає значної трансформації. Однак, навіть у такі важкі часи всі управлінські рішення повинні ґрунтуватися на чинному законодавстві. З цією метою з'ясуємо на які законодавчі норми повинна опиратися управлінська система при перебудові системи освіти та науки у воєнний час.

Отже, перш за все, що таке воєнний стан в освіті і його конституційні засади. Згідно Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р., і який регулярно проголошується, в державі і по нині діє воєнний стан [7].

Введення воєнного стану передбачає згідно ст. 1 обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема ст. 53 Конституції України, що кожен має право на освіту. У статті 53 Конституції України вказано, що

***Держава забезпечує доступність і безоплатність** дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах;*

***розвиток** дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання;*

***надання державних** стипендій та пільг учням і студентам.*

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства [4].

Проаналізувавши дані норми виникає питання – обмеження стосуються якої частини:

- доступності кожному освіті чи безоплатної,
- розвитку...
- надання державних...?

Адже, жодним нормативним документом не було не введено заборони на обмеження права на освіту здобувати у приватній установі за приватні кошти. Однак рішення МОН України за 2024 рік абсолютно

ігнорують цю можливість. Яскравим прикладом є два аспекти: перший – заборона у січні 2024 року проведення вступної компанії щодо вступу в на третій рівень освіти за кошти фізичних та юридичних осіб, які були передбачені правилами прийому 2023 року аб. 2 ст. 1. Розділу XV у якому зазначено, що «Правила прийому до аспірантури (ад'юнктури, творчої аспірантури, аспірантури-стажування) на 2023 рік затверджують вчені ради закладів вищої освіти (наукових установ) як додаток до Правил прийому. Затверджені Правила прийому до аспірантури (ад'юнктури, творчої аспірантури, аспірантури-стажування) діють до набуття чинності Правил прийому на 2024 рік» [6]. Загалом діяльність МОН України у 2024 році характеризується ігнорування вимог частини першої ст. 58 Конституції України у якій передбачено, що «закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи» [4].

Уже в ході вступної компанії МОН України вносилися безпрецедентні зміни у правила прийому, вмотивовуючи це тим, що є потреба воєнного часу, зокрема до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2024 році, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 06 березня 2024 року № 266 та зареєстрованих у Міністерстві юстиції України зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 14 березня 2024 року за № 379/41724 вносилися зміни відповідно:

- до наказу Міністерства освіти і науки України від 03.06.2024 р. №794 зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10 червня 2024 р. за №874/42219,

- до наказу Міністерства освіти науки України від 13.06.2024 р. №837 зареєстрований в Міністерстві юстиції України 17 червня 2024 р. за № 906/42251,

- до наказу Міністерства освіти і науки України від 24.06.2024 р. №909 зареєстрований в Міністерстві юстиції України 24 червня 2024 р. за № 946/42291.

Ці накази не лише не полегшували ситуацію, а навпаки вносили непорозуміння у ситуацію яка складалася. Такий підхід не сприяв виконанню п. 3. ст. 54 Конституції України передбачено, що «державою сприяє розвиткові науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством».

Відповідно до п. 5. ст. 6 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» дано вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Згідно ст. 8 даного акту визначено 25 видів заходів правового режиму воєнного стану, і жоден з них не обмежує право на освіту.

Окрім того, згідно ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в редакції від 27.02.2024 р. гласить, що «Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в **окремих її місцевостях** у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання **відповідним органам державної влади**, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, *необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.*

Залишається не з'ясованим питання чи МОН України відноситься до «відповідних органів державної влади»?

Наступним кроком МОН України, який не дотримується конституційних вимог, мотивуючу вимогами воєнного стану, стає наказ МОН № 910 від 24.06.2024 року «Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача вищої освіти у 2024 році» згідно з яким вступ, поновлення та переведення на денну контрактну форму підготовки аспірантів з числа осіб, визначених частинами першою, третьою, п'ятою, шостою статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» можливий лише за умови підтвердження відповідного права засобами Порталу Дія або шляхом електронної інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром призовників, військовозобов'язаних та резервістів та ЄДЕБО [5].

При тому у всіх документах, у тому числі і Правилах прийому передбачені різні форми фінансування навчання.

Всі ці зміни впроваджуються на фоні інформаційної кампанії про «ухилянство». Така діяльність формувала дві думки – 1. що це дійсно неприпустимо, як послили виявити бажання вчитися, це точно всі ухильанти без поділу, 2. а чому така тривога – адже не кожен хто зареєструвався стане студентом...чи щось тут не так? Утвердження цієї думки настає коли оголошується третя хвиля складання ЄВІ. Це при тому, що на сайті УЦОЯО вказано, що «із 24 червня до 02 липня понад 245 тисяч зареєстрованих учасників мали змогу пройти єдиний вступний іспит (ЄВІ), результати якого потрібні для вступу на будь-які магістерські програми, а також в аспірантуру» [1], у той час як заступник міністра у червні говорить про неприпустимість такої ситуації, що «цього року претендентів в аспірантуру буде приблизно 140 тисяч, тоді як зазвичай їх 4.5–5 тисяч... і 100 тисяч до

магістратури» і ці цифри, на його думку «говорять про те, що в системі вищої освіти є над чим працювати» [8]. У той же час як повідомляє Центр – вступникам до магістратури та аспірантури цього року буде надана можливість за бажанням пройти єдиний вступний іспит (ЄВІ) під час ТРЕТЬОЇ (спеціально організованої) сесії [2]. Відповідний наказ затвердило Міністерство освіти і науки України. Цю сесію буде організовано для вступників, які не реєструвалися для участі в основній чи додатковій сесії ЄВІ або зареєструвалися, але не взяли в ній участі. Також повторно могли скласти цей іспит ті, хто бажав покращити свої результати й скористатися шансом на вступ до магістратури / аспірантури у 2024 році. Третю сесію ЄВІ проводять за рахунок коштів фізичних та/або юридичних осіб.

Таким чином, особливостями цього року вступу до аспірантури було: скасування додаткового набору на контрактній основі від 11 січня 2024 р.; введення ЄВІ; пресинг – тема ухилинства і спекуляція на кількості поданих заяв; зміна правил прийому у частині переваг іноземна мова-тзнк-іноземна мова; заборона прийому на денну контрактну форму; заборона переведення, поновлення; розподілення державних місць у два етапи.

Література:

1. ЄВІ-2024: результати всіх змін основної сесії вже в кабінетах вступників. <https://testportal.gov.ua/yevi-2024-rezultaty-vsih-zmin-osnovnoyi-sesiyi-vzhe-v-kabinetah-vstupnykiv/>

2. ЄВІ-2024: спеціально організована сесія. <https://testportal.gov.ua/yevi-2024-spetsialno-organizovana-sesiya/>

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

4. Конституція України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Наказ МОН України «Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача вищої освіти у 2024 році» № 910 від 24.06.2024 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-24#Text>

6. Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2024 році від 06.03.2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-24#Text>

7. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

8. Це рекорд. У МОН назвали вражаючу кількість вступників в аспірантуру у 2024 році. <https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/tse-rekord-u-mon-nazvali-vrazhayuchu-kilkist-vstupnikiv-v-aspiranturu-u-2024-rotsi.htm>